

LIETUVOS POLITINIŲ PARTIJŲ UŽSIENIO POLITIKOS NUOSTATOS 1918–1919 METAIS: ORIENTACIJA Į DIDŽIAJĄ BRITANIJĄ

Andrius Grodis

Doktorantas
Vilniaus universiteto
Istorijos fakulteto Naujosios istorijos katedra
Tel. 268 72 86
El. paštas: angrodis@yahoo.com

Įvadas

Užsienio politikos orientyrų nustatymas, o ilgalaikėje perspektyvoje ir strategijos, kuri turėtų užtikrinti saugią, visavertę tautos egzistenciją, suformavimas – vienas pamatinių valstybės uždavinių. 1918 m. Nepriklausomybę paskelbusios Lietuvos politiniams lyderiams brėžti užsienio politikos prioritetus teko Pirmojo pasaulinio karo sukeltos suirutės sąlygomis. Karas lietuviams, kaip ir kitoms Vidurio ir Rytų Europos tautoms, suteikė geopolitinę galimybę kurti modernias nacionalines valstybes. Tačiau buvę rytinės žemyno dalies hegemonai – didžiųjų Vakarų valstybių parklupdyta Vokietija ir revoliucijos bei tarpusavio vidaus kovų nualinta Rusija – nesirengė lengvai atsisakyti buvusių teritorijų. Pastarojoje įsitvirtinęs bolševikinis režimas pamatiniu užsienio politikos principu paskelbė permanentinės revoliucijos doktriną, kuri grėsmę kėlė ne tik tai suirusių imperijų valdose besikuriančioms tautinėms valstybėms, bet ir seniesiems tarptautinės bendruomenės nariams Vakarų Europoje. Nepasiduoti po Kompjeno paliaubų pasirašymo kilusiam

optimistiniam tikėjimui ilgalaikėje visuotinė taika atsikuriančios Lietuvos politikus vertė rusų ir vokiečių okupacijų patirtis, šių šalių valdančiųjų sluoksnių karo laikotarpio manipuliacijos tautinėmis aspiracijomis ir valstybingumu. 1919 m. sausį antrosios koalicinės Lietuvos vyriausybės posėdyje ministras pirmininkas Mykolas Sleževičius atvirai išdėstė savo nuogaštavimus: „Ir vokiečiai, ir rusai turės agresyvius planus dėl Lietuvos“, todėl, anot jo, „vieni mes valstybės neišlaikysime“¹. Įvardijęs atsikuriančiai valstybei kylančias geopolitines grėsmes premjeras teigė, kad „mums reikėtų ieškoti paramos tokioj valstybėj, kuri neturėtų jokio intereso kištis į mūsų vidaus reikalus. Tokia valstybė galėtų būti Anglija“². Po diskusijų M. Sleževičiaus siūlymui pritarė ministrų kabineto dauguma.

Ar šis vyriausybės pasiryžimas – orientuotis į Didžiąją Britaniją – sudėtingos vidaus ir tarptautinės padėties padiktuotas trumpalaikis taktinis sprendimas, ar priori-

¹ Ministrų Kabineto 1919 01 23 posėdžio protokolas // Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau LCVA), f. 923, ap. 1, b. 24, l. 225.

² Ten pat, l. 225–226.

tetinis uždavinys, kurį įgyvendinti siekė ir kiti koalicioniai ministrų kabinetai, o palaikė savo atstovus į juos delegavusios partijos? Kodėl Nepriklausomybės išsaugojimo ir įtvirtinimo viltys visų pirma sietos su Britų imperijos, o ne pokarinę Europos tvarką taip pat projektavusių Jungtinių Amerikos Valstijų arba Prancūzijos parama? Atsakyti į šiuos klausimus padėtų išsami svarbiausių valstybingumo atkūrimo procese dalyvavusių Lietuvos politinių partijų: Lietuvių krikščionių demokratų partijos (LKDP), Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos (LSLDP) ir Lietuvos valstiečių sąjungos (LVS)³, Tautos pažangos partijos (TPP), Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) užsienio politikos nuostatų analizė. Pažymėtina, kad valstybingumo atkūrimo specifika Lietuvos partijoms suteikė kur kas daugiau funkcijų nei įprasta nusistovėjusiose demokratinėse politinėse sistemose. Į vyriausybę deleguoti partijų atstovai ne tik prisidėdavo prie bendrosios šalies užsienio politikos formavimo, bet ir atlikdavo profesionalių diplomatų pareigas: atstovavo Lietuvai užsienyje, dalyvaudavo derybose, vykdavo į įvairias misijas. Atsikurianti valstybė neturėjo diplomatų rengimo tradicijų, o ir apskritai trūko kompetentingų, kelias užsienio kalbas mokančių žmonių, kurie galėtų deramai atstovauti Lietuvai. Šis partijų veiklos aspektas tyrimui ypač aktualus, nes didžiąją 1919 m. dalį Lietuvos

³ Nors LSLDP ir LVS iki susijungimo į Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungą (LVLS) 1922 m. gruodį išlaikė atskirą organizacinę struktūrą, jos abi priklausė liaudininkų politinei srovei, kurios lyderiai buvo M. Sleževičius, Kazys Grinius, Felicija Bortkevičienė, Jonas Vileišis ir kt. *Liaudininkų* terminas apibūdinant šias partijas, jų aktyviausius veikėjus įsigalėjo tarpukario Lietuvos viešajame diskurse, o vėliau ir istoriografijoje. Jis bus vartojamas ir šiame straipsnyje.

atstovu Didžiojoje Britanijoje buvo vienas socialdemokratų partijos lyderių Vincas Čepinskis, o pasiuntinybėje dirbo krikščionis demokratas Kazimieras Bizauskas. Partijų pasirinkimas analizės objektu taip pat leidžia praplėsti diplomatijos ir tarptautinių santykių tyrimų lauką ir įvertinti politinėje sistemoje besivaržančių ideologijų (nacionalizmo, socializmo ir kt.), kurios yra partijų vertybinis pamatas, poveikį valstybės užsienio politikai.

Nors Lietuvos Respublikos (1918–1940) užsienio politika – viena populiariausių temų istoriografijoje, tyrimų, kuriuose būtų analizuojamos lietuvių partijų nuostatos dėl Didžiosios Britanijos, nėra. Neparašyta ir bendresnio pobūdžio diplomatiniais Lietuvos ir Britanijos santykiams skirta studija. Sovietinėje istoriografijoje⁴ lietuvių politinių lyderių orientacija į Londoną vertinta kaip paramos prieš „revoliucinius“ visuomenės sluoksnius paieška, o vyriausybės ketinimai prašyti Britanijos protektorato – kaip akivaizdus „buržuazinio valstybingumo“ silpnumo „įrodymas“. Tiesa, kai kuriems okupuotoje Lietuvoje dirbusiems istorikams privalomas marksinės istoriografijos klišės pavykdavo neutralizuoti išsamiais empiriniais tyri-

⁴ *Fainhauzas D.* Lietuvos liaudies kova prieš amerikinius–angliškuosius interventus 1918–1919 metais // Vilniaus Valstybinio universiteto darbai, visuomeninių mokslų serija. 1954, t. 1, p. 84–109; *Šarmaitis R.* Amerikos–Anglijos imperialistų intervencija Lietuvoje 1918–1919. Vilnius, 1955; *Bezverchnis A.* Imperialistų siekiami įtraukti Lietuvą į karą prieš Tarybų Rusiją anto Antantės žygio metu // Už socialistinę Lietuvą. Vilnius, 1960, p. 135–164; *Навицкас К.* Литва и Антанта (1918–1920 гг.). Вильнюс, 1970; *Žiugžda R.* Po diplomatijos skraiste: Klaipėdos kraštas imperialistinių valstybių planuose 1919–1924 metais. Vilnius, 1973; *jo paties:* Lietuva imperialistinių valstybių planuose 1917–1940. Vilnius, 1983.

mais. Regina Žepkaitė pirmojoje Lietuvos užsienio politikos problematikai skirtoje monografijoje⁵ atskleidė, jog britų politika Baltijos regione nebuvo statiška, o lietuvių diplomatai operatyviai reaguodavo į naujas Londono iniciatyvas. Išeivijos istorikams ne tik analizuoti partijų užsienio politikos nuostatas, bet ir atlikti išsamius bendresnio pobūdžio Lietuvos tarptautinės padėties tyrimus trukdė pirminių šaltinių, visų pirma, archyvinių dokumentų stygius. Antano Smetonos biografas Aleksandras Merkelis ir Pranas Čepėnas užsiminę, jog Didžioji Britanija tvirčiausiai iš didžiųjų Vakarų valstybių rėmė Lietuvos pastangas įtvirtinti Nepriklausomybę, suteikė jai gyvybiškai reikalingą karinę ir finansinę pagalbą⁶, lietuvių politikų su Londono parama siejamų planų neanalizavo.

Šiuolaikinė lietuvių istoriografija dėmesį sukcentravo į opiausias tarpukario Lietuvos Respublikos užsienio politikos problemas: konfliktiškus santykius su Lenkija, laipsnišką Kauno gravitaciją į Maskvos–Berlyno ašį, geopolitinius sukrėtimus Antrojo pasaulinio karo išvakarėse. O Britanijos veiksnys liko šių tyrimų periferijoje. Apie lietuvių siekius paramos Nepriklausomybei ieškoti Britanijoje užsimenama valstybės veikėjų partinių lyderių veiklai⁷, konkre-

čioms užsienio politikos problemoms⁸ skirtuose darbuose ir straipsniuose arba bendresnio pobūdžio Lietuvos tarptautinę padėtį nagrinėjančiuose veikaluose⁹.

Tyrimui aktualių užsienio istorikų darbuose¹⁰ dažniausiai vadinamojo Rusijos

Kaunas, 1999, p. 13–38; *Kasparavičius A.* Mykolo Sleževičiaus profilis tarpukario Lietuvos užsienio politikoje // Ten pat, p. 197–227.

⁸ *Eidintas A.* Views on Foreign Policy within the Lithuanian State Council 1917–1919 // Contact or Isolation? Soviet–Western Relations in the Interwar Period. *Studia Baltica Stockholmiensia*, no 8, 1991, p. 373–380; *Laurinavičius Č.* Pasvarstymai naujų laikų Lietuvos valstybės pripažinimo klausimu // Lietuvos atgimimo istorijos studijos, t. 3: Lietuvos valstybės idėja (XIX a. – XX a. pradžia). Vilnius, 1991, p. 271–289; *jo paties:* Lietuvos–Sovietų Rusijos Taikos sutartis: (1920 m. liepos 12 d. sutarties problema). Vilnius, 1992; *jo paties:* Politika ir diplomatija. Lietuvių tautinės valstybės tapimo ir raidos fragmentai. Vilnius, 1997; *jo paties:* Lemties ir garantijų apviltos (Baltijos valstybių dalia) // Darbai ir dienos. 2002, nr. 30, p. 7–16; *Lopata R.* Lietuvos valstybingumo raida 1914–1918 // Lietuvos atgimimo istorijos studijos, t. 9. Vilnius, 1996; *Čičinienė D.* Tarp nacionalinio identiteto ir demokratijos. Krikščionių demokratų santykiai su tautininkais 1918–1920 metais // Darbai ir dienos. 1998, nr. 7 (16), p. 91–120; *Rudis G.* Pirmosios Lietuvos vyriausybės valstybės saugumo koncepcija // Praeities baruose. Vilnius, 1999, p. 281–288; *Gruzdienė E.* Užsienio valstybių karinės misijos Pirmojoje Lietuvos Respublikoje 1919–1920 m. Daktaro disertacija. Kaunas, 2011.

⁹ *Laurinavičius Č., Motieka E., Statkus N.* Baltijos valstybių geopolitikos bruožai. XX amžius. Vilnius, 2005; *Žalys V.* Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940). Vilnius, 2007, t. 1.

¹⁰ *Ullman R.* Anglo–Soviet Relations, 1917–1921. II: Britain and the Russian Civil War, November 1918–February 1920. Princeton, 1968; *Debo R.* Mesente Glaciale: Great Britain, France and the Question of Intervention in the Baltic, 1918 // *Canadian Journal of History*. 1977, vol. 12, no 1, p. 65–86; *Hovi O.* The Baltic Area in British Policy 1918–1921. Vol. I: From the Compiègne Armistice to the implementation of the Versailles Treaty, 11.11.18–20.1.20. Helsinki, 1980; *Hidden J.* From War to Peace: Britain, Germany and the Baltic States 1918–1921 // *Journal of Baltic Studies*. vol. 19, no 4, p. 371–382; *jo paties:* On the Edge of Diplomacy? Britain, the Baltic States and East–West Relations between the Wars // Contact or Isolation? Soviet–Western Relations in the Interwar Period. *Studia Baltica Stockholmiensia*, no 8, 1991, p. 311–319; *Neil-*

⁵ *Žepkaitė R.* Lietuva tarptautinės politikos labirintuose (1918–1922 m.). Vilnius, 1973.

⁶ *Merkelis A.* Antanas Smetona. Jo visuomeninė, kultūrinė ir politinė veikla. New York, 1964, p. 229; *Čepėnas P.* Naujųjų laikų Lietuvos istorija. Chicago, 1986, t. 2, p. 375–377, 706–707.

⁷ *Rudis G.* Augustinas Voldemaras – nemokėjęs pralaimėti politikas // Lietuvos Respublikos ministrai pirmininkai (1918–1940). Vilnius, 1997, p. 11–69; *Čepėnas R.* Ministras pirmininkas Mykolas Sleževičius // Ten pat, p. 71–117; *Skirius J.* Prof. Augustinas Voldemaras ir tarptautinis Lietuvos valstybingumo įteisinimo procesas // Lietuvos užsienio reikalų ministrai 1918–1940.

klausimo (*Russian Question*) kontekste analizuojama Britanijos politika Baltijos regione. Pabaltijiečių geopolitiniai orientyrai į šių autorių akiratį pakliūdavo gana retai. Tik tai Alfredas Erichas Sennas konceptualioje ir iki šiol aktualumo neprarusioje Lietuvos valstybingumo įtvirtinimui skirtoje studijoje¹¹ detaliau aptarė lietuvių užsienio politikos prioritetus.

Taigi, turtingoje ir vis sunkiau aprėpiamoje pirmosios modernios Lietuvos Respublikos užsienio politikos istoriografijoje mūsų tyrimui aktualių duomenų nėra daug. Todėl rekonstruojant politinių partijų nuostatas dėl Didžiosios Britanijos daugiausia remiamasi pirminiais šaltiniais. Gausiausia ir informatyviausia jų grupė – Lietuvos ir Britanijos archyvuose saugomi dokumentai. Lietuvos centriniame valstybės archyve (toliau LCVA) esančiuose ministrų kabineto, Užsienio reikalų ministerijos, Lietuvos pasiuntinybės Londone fonduose yra išlikę vyriausybės posėdžių protokolai, atstovų Britanijoje politiniai pranešimai, kiti diplomatiniai dokumentai. Ypač vertingi II ir IV ministrų kabinetų posėdžių protokolai, atspindintys skirtingą įvairių partijų atstovų požiūrį į Britanijos ir Lietuvos santykių pobūdį ir jų perspektyvas.

Jungtinės Karalystės nacionaliniame archyve¹² saugomi dokumentai į Lietuvos

valstybingumo atkūrimo procesą, vyriausybės ir partijų užsienio politikos orientyrus leidžia pažvelgti iš Londono perspektyvos. Užsienio reikalų ministerijos (*Foreign Office*) fonde išlikę Britanijos politinių, karinių misijų Baltijos regione vadovų ir narių, konsulato Kaune darbuotojų pranešimai apie padėtį Lietuvoje, šalies politinių veikėjų ir partijų charakteristikos, britų diplomatų ataskaitos apie susitikimus su lietuvių atstovais Paryžiaus taikos konferencijoje, gausybė kitų įvairaus pobūdžio dokumentų.

Kita reikšminga šaltinių grupė – publikuota dokumentinė medžiaga: partijų programos¹³, istorikų parengti dokumentų rinkiniai¹⁴. Tyrime taip pat remiamasi lietuvių ir britų politinių veikėjų, diplomatų atsiminimais¹⁵ ir modernios Lietuvos valstybės kūrimosi procesą autentiškai atspindinčiais amžininkų dienoraščiais¹⁶, gausia aptariamąjo laikotarpio partine spauda.

keli archyvo pavadinimai: „The National Archives of the United Kingdom“ ir „The Public Record Office“. Pastarasis pavadinimas bus naudojamas šiame straipsnyje.

¹³ Lietuvių krikščionių demokratų partijos programa. Petrapilis, 1917; Lietuvių krikščionių demokratų partija. Vilnius, 1915 (Ši programa išspausdinta 1917 m., tačiau, siekiant suklaidinti vokiečių cenzūrą, išrašyti 1915 metais); Lietuvių krikščionių demokratų partijos programa (kairiojo sparno) [leidimo vieta ir laikas nenurodyti]; Tautos pažangos partijos programa. Kaunas, 1919; Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos pamatiniai programos dėsniai ir organizacijos įstatai. Kaunas, 1919.

¹⁴ Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918 [sud. A. Eidintas ir R. Lopata]. Vilnius, 1991; Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais, 1915–1918. Lietuvos nepriklausomos valstybės genėzė [sud. E. Gimžauskas]. Vilnius, 2006.

¹⁵ *Tallents S. Man and Boy*. London, 1943; *Galva G. Ernestas Galvanaukas: politinė biografija*. Čikaga, 1982; *Staugaitis J. Mano atsiminimai* [II papildytas leidimas]. Vilnius, 2006;

¹⁶ *Römeris M. Dienoraštis: 1919 birželio 21-oji–1920 m. kovo 15-oji* [sud. R. Miknys]. Vilnius, 2007.

son K. „That elusive entity British policy in Russia“: the Impact of Russia on British Policy at the Paris Peace Conference // *The Paris Peace Conference, 1919: Peace without Victory?* ed. M. Dockrill and J. Fisher. Basingstoke, 2001; *Alston C. „The Suggested Basis for a Russian Federal Republic“: Britain, Anti-Bolshevik Russia and the Border States at the Paris Peace Conference, 1919 // History. 2006, vol. 91, no 301, p. 24–44.*

¹¹ *Senn A. E. Lietuvos valstybės atkūrimas 1918–1920*. Vilnius, 1992. Pirmas knygos leidimas anglų kalba išėjo 1959 metais.

¹² Istorinėje literatūroje sinonimiškai vartojami

Straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos politinių partijų nuostatas dėl Didžiosios Britanijos 1918–1919 m. ir nustatyti, kokie geopolitiniai, ekonominiai, ideologiniai veiksniai skatino lietuvius paramos valstybės atkūrimo programai ieškoti šioje didžiojoje Vakarų valstybėje. Pradinė tyrimo chronologinė riba – 1918 m. lapkritis, kai pasibaigus karui Lietuvai atsivėrė perspektyva išsivaduoti iš griežtai apribotos Vokietijos geopolitinės erdvės, formuoti savarankišką užsienio politiką ir įgyti tarptautinės bendruomenės pripažinimą. Įgyvendinti šiuos uždavinius ėmėsi pirmoji Augustino Voldemaro vadovaujama Lietuvos vyriausybė. Baigiamoji tyrimo riba – 1919 m. rugsėjis, kai, Didžiąjai Britanijai pripažinus Lietuvos vyriausybę *de facto*, prasidėjo kokybiškai naujas britų ir lietuvių dvišalių santykių etapas.

Didžiosios Britanijos strateginiai tikslai Baltijos regione ir lietuvių lūkesčiai 1918 m. pabaigoje–1919 m. pradžioje

Siekiant atsakyti į įvade iškeltą klausimą, kodėl į koalicinę vyriausybę susibūrę skirtingų Lietuvos partijų atstovai jau pačioje 1919 m. pradžioje valstybingumo įtvirtinimo viltis ėmė sieti visų pirma su britų, o ne amerikiečių ar prancūzų parama, derėtų išryškinti Londono strateginius interesus Baltijos regione. Baigiantis Pirmajam pasauliniam karui Didžioji Britanija tebebuvo milžiniška imperija, turinti interesų visuose žemynuose. Nors nuo XIX a. vidurio Baltijos regiono kaip tradicinio žaliavų šaltinio britų pramonei reikšmė mažėjo, didėjantis Vokietijos aktyvumas Baltijos jūroje, jos ambicinga laivyno kūrimo programa, admi-

raliteto analitikų nuomone, ėmė kelti realią grėsmę šalies saugumui¹⁷. Todėl prioritetiiniu Londono uždaviniu šiame regione tapo Vokietijos įtakos stabdymas. Pasaulinio karo pabaiga Britanijai atvėrė naujas galimybes. 1918 m. spalį britų užsienio reikalų ministerijos Rusijos departamento vadovas Johnas Duncanas Gregory pabrėžė, jog „dabar mes turime sulosti geriausia korta, kai Vokietija kaip varžovė dėl pirmavimo Rytų Europoje ruošiasi išnykti“¹⁸. „Geriausia korta“ patyręs diplomatas, be kita ko, laikė ir Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Suomijos) pripažinimo politiką¹⁹. Taigi, britų projektuojamoje vokiečių eliminavimo iš Baltijos regiono strategijoje atsirado vietos ir Nepriklausomybę paskelbusiems Pabaltijo Respublikoms.

Pažymėtina, kad Britanijos užsienio reikalų ministerijoje Baltijos valstybių ateities perspektyvos buvo vertinamos kur kas palankiau nei kitose valstybinėse žinybose. Tokia pozicija buvo argumentuojama tautų apsisprendimo doktrina, būtinumu atkurti galios pusiausvyrą regione, britų ekonomiais interesais, galimybe susilpninti Rusiją. Užsienio reikalų ministro Arthuro Balfouro manymu, Lietuva, Latvija ir Estija turėjo tapti sudedamąja buferio tarp Vokietijos ir Rusijos dalimi²⁰. Parlamentinis pasekretoris

¹⁷ Sweet D. W. The Baltic in British Diplomacy before the First World War // *The Historical Journal*, 1970, vol. 13, no 3, p. 455–457.

¹⁸ Didžiosios Britanijos valdžios pozicija Lietuvos atžvilgiu britų politikos Rusijoje kontekste (Didžiosios Britanijos užsienio reikalų žinybos pareigūno memorandumas dėl britų politikos Rusijoje) // *Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais...*, p. 482.

¹⁹ Ten pat, p. 475–477.

²⁰ Buferio idėją A. Balfouras detalai išdėstė 1918 m. spalio 31 d. memorandume JAV valstybės sekretoriui Robertui Lansingui. Plačiau žr.: *Hovi O. Op. cit.*, p. 50–51.

(užsienio reikalų viceministras), įtakingas konservatorių partijos veikėjas Robertas Cecilas ir britų ambasadorius Švedijoje Esme Howardas buvo Baltijos valstybių sąjungos šalininkai. Užsienio reikalų ministerijos poziciją palaikė ir admiralitetas, akcentuodamas strateginę rytinės Baltijos pakrantės uostų (Talino, Rygos, Liepojos) reikšmę Karališkajam laivynui.

Karo ministerija (*War office*) ir karių pajėgų vadovybė Baltijos valstybių išlikimo galimybes vertino kur kas skeptiškiau. Jau lapkritį planuota teikti joms paramą ginklais ir kitomis karinėmis priemonėmis kovoje prieš bolševikus²¹. Tačiau išlaikyti Nepriklausomybę šios šalys dėl menko ekonominio potencialo ir ribotų galimybių apsiginti, karių strategų nuomone, negalėjo. Jų požiūrį į Baltijos valstybes kaip integralią Rusijos teritorijos dalį, ko gero, lėmė ne tik išpareigojimai antibolševikinėms rusų pajėgoms, bet ir iš galios balanso principo kylanti tradicinė britų nuostata naujai susikūrusias nedideles šalis vertinti kaip potencialias nusistovėjusios tarptautinės tvarkos griovėjas²².

Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas Davidas Lloydas George'as tvirtų nuostatų dėl Baltijos valstybių ateities neturėjo. Viena vertus, jis pritarė Užsienio reikalų ministerijos siūlymui aprūpinti šias šalis karinėmis priemonėmis²³, tačiau jų ateities

²¹ Didžiosios Britanijos kariuomenės generalinio štabo memorandumas dėl britų politikos Rusijos atžvilgiu (ir dėl pagalbos naujosioms Baltijos šalims) // Lietuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais..., p. 540–544.

²² Kissinger G. Diplomacija. Vilnius, 2003, p. 210.

²³ Didžiosios Britanijos vyriausybės atstovų pasitarimo užsienio reikalų žinyboje posėdžio protokolas (svarstyta ir pagalba Baltijos šalims). Posėdžio rezultatai apibavimas Didžiosios Britanijos karo kabinete // Lie-

perspektyvas siejo su Rusijos problema, kuri turėjo būti sprendžiama Paryžiaus taikos konferencijoje. 1919 m. sausį sužlugdo premjero ir JAV prezidento Woodrowo Wilsono iškelta idėja sušaukti visų buvusioje Rusijos imperijos teritorijoje veikusių vyriausybių, tarp jų ir Baltijos šalių atstovus į Taikos konferenciją Princų salose²⁴. Vėliau iniciatyvos dėl Rusijos klausimo sprendimo D. Lloydas George'as nesiėmė, o dėl Baltijos valstybių ateities perspektyvų ir toliau abejojo²⁵. Skirtingi užsienio reikalų ir karo ministerijų konceptai, neapibrėžta ministro pirmininko pozicija sutrukdė 1918 m. pab.–1919 m. pr. suformuoti ilgalaikę Britanijos interesus Baltijos regione užtikrinančią strategiją. Todėl susikoncentruota į trumpalaikių tikslų įgyvendinimą: Vokietijos įtakos ribojimą ir bolševikinės ekspansijos stabdymą. Pastarajam tikslui vykdyti imtasi ir praktinių žingsnių. 1918 m. lapkričio pabaigoje į rytinę Baltijos jūros pakrantę buvo pasiūsta viceadmirolo Edwyno Sinclairo vadovaujama eskadra. Užsienio reikalų ministerijos atstovas Vivianas Bosanquentas buvo įpareigotas užmegzti ryšius su Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybėmis ir esant būtinybei suteikti joms paramą ginklais

tuva vokiečių okupacijoje Pirmojo pasaulinio karo metais..., p. 555.

²⁴ W. Wilsono ir D. Lloydas George'o iniciatyva į vieną konferenciją sušaukti priešingus tikslus puoselėjančius bolševikus, baltųjų rusų judėjimo, buvusios Rusijos imperijos nacionalinių „pakraščiu“ atstovus sukėlė daugelio Paryžiaus taikos konferencijoje dirbusių britų diplomatų nepasitenkinimą. Užsienio reikalų ministerijos pasekretoriaus asistentas Ronaldas W. Grahamas derybų Princų salose idėją pavadino „pačiu beprasmiškiausiu (*fatuous*) pasiūlymu moderniais laikais“. Cit. pagal: Neilson K. Op. cit., p. 83.

²⁵ 1919 m. vasario 19 d. laiško sekretoriui Philipui Kerrui ministras pirmininkas atvirai pažymėjo, jog „mes dar nenusprendėme Estijos, Lietuvos ir Livonijos [Latvijos – A. G.] likimo“. Cit. pagal: Hovi O. Op. cit., p. 127.

bolševikų puolimo atveju²⁶. Sprendimą siūsti eskadrą britai priėmė savarankiškai, nepasitarę su amerikiečiais ir prancūzais. Tai rodytų, jog rytinę Baltijos pakrantę jie laikė savo interesų sfera.

Manytina, kad E. Sinclairo eskadros pasirodymas Pabaltijyje, jos suteikta karinė parama Estijai ir Latvijai galėjo būti viena lietuvių orientacijos į Didžiąją Britaniją paskatų. Užmegzti ryšius su Antantės ir JAV diplomatais bandyta dar karo metu²⁷, o Vokietijai pralaimėjus susisiekimas su Sąjungininkais, siekiant pagalbos kovoje prieš bolševikus ir pripažinimo, tapo Valstybės Tarybos ir pirmojo ministrų kabineto politinės darbotvarkės prioritetu²⁸. Vyriausybės 1918 m. lapkričio 30 d. posėdyje konkretinti užsienio politikos orientyrai: pirmiausia oficialius santykius būtina užmegzti su Didžiąja Britanija, Prancūzija, Švedija ir JAV²⁹. Užsibrėžtų tikslų A. Voldemaro vadovaujama kabinetui pasiekti nepavyko. Gruodį padėtis Lietuvoje komplikavosi. Paskui besitraukiančią vokiečių kariuomenę į krašto gilumą skverbėsi Raudonoji armija. Šiuo kritiniu laikotarpiu ir sužinota apie E. Sinclairo eskadros pasirodymą rytinėje Baltijos pakrantėje³⁰. Kelis kartus į Liepoją vykusiems lietuvių atstovams su viceadmirolu susitikti nepavyko. Tačiau kaip matyti iš delegacijos nario Petro Leonavičiaus pranešimo vyriausybei, vieno eskadros

laivo kapitoniui įteiktas memorandumas apie padėtį Lietuvoje ir sužinota, jog britų laivynas suteikė karinę pagalbą Latvijai³¹. Svarbu ir tai, kad šias naujienas išgirdo paskutiniame pirmojo ministrų kabineto posėdyje kartu su J. Vileišiu dalyvavęs vienas probritiškos orientacijos iniciatorių M. Sleževičius. Prielaidą, kad britų laivyno pasirodymas ir pagalba gretimoms šalims paskatino lietuvių valstybininkus konkretinti užsienio politikos prioritetus, patvirtintų ir II koalicinio ministrų kabineto veiklos pradžioje nagrinėti klausimai.

1919 m. sausio 5 d. vyriausybės posėdyje, kuriame dalyvavo ir Valstybės Tarybos prezidiumo nariai, svarstant, kas turėtų atstovauti Lietuvai Paryžiaus taikos konferencijoje, konstatuota, jog šalis dar neturi „jokio aiškaus užsienio politikos plano“³². A. Smetona atkreipė dėmesį, kad Prancūzija „nori sudaryti plačią Lenkiją, bet planas neįvykinamas“. Dėl prolenkiškos politikos lietuviai orientacijos į Prancūziją greičiausiai nelaikė perspektyvia, nors oficialių santykių užmezgimas su šia šalimi laikytas svarbiu besikuriančios Lietuvos diplomatinės tarnybos uždaviniu³³. Tępraejus penkioms dienoms ministrų kabinetui jau buvo pateiktas prekybos ir pramonės ministro Jono Šimkaus parengtas projektas, kuriame paramos Nepriklausomybei siūloma ieškoti Didžiojoje Britanijoje. Savo poziciją ministras grindė abipusiais lietuvių

²⁶ Debo R. Op. cit., p. 84.

²⁷ Lopata R. Op. cit., p. 138–142, 171–173.

²⁸ Lietuvos Valstybės Tarybos 1918 11 11 posėdžio protokolas nr. 108, 1918 11 28 posėdžio protokolas nr. 115 // Lietuvos Valstybės Tarybos protokolai 1917–1918..., p. 387–388, 411.

²⁹ Ministrų Kabineto 1918 11 30 posėdžio protokolas nr. 8 // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 9, l. 18.

³⁰ Vedamasis // Laisvoji Lietuva. 1918, gruodžio 5, p. 1.

³¹ Ministrų kabineto 1918 12 25 posėdžio protokolas // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 9, l. 36.

³² Ministrų kabineto 1919 01 05 posėdžio protokolas // Ten pat, b. 24, l. 251.

³³ Bukaitė V. Lietuvos politinių ir diplomatinė santykių su Prancūzija užmezgimas (1918–1920): nepasitikėjimo mainai // Lietuvos istorijos studijos. 2011, t. 27, p. 61.

ir britų ekonominiams interesais. Lietuva plačiai Britanijos rinkai galėjo pasiūlyti paklausių žaliavų (medienos, grūdų ir kt.), o Londonas – aprūpinti šalies pramonei atkurti reikalingomis medžiagomis ir priemonėmis³⁴. Prekyba turėjo vykti per Liepoją, kuri, J. Šimkaus nuomone, turėjo priklausyti Lietuvai. Pažymėtina, kad uosto priklausomybės klausimas sukėlė karštas vyriausybės narių diskusijas. Tokią projekto nuostatą kritikavo Aleksandras Stulginskis ir V. Čepinskis, o J. Šimkų parėmė M. Sleževičius ir Petras Leonas. Pastarasis argumentavo, jog „Klaipėda yra uostas per silpnas“, todėl Liepoja atsikuriančiai valstybei būtina³⁵. Vasario mėnesį Paryžių pasiekęs A. Voldemaras pokalbyje su britų karinės misijos Prancūzijoje atstovu generolu Spearsu taip pat pabrėžė, jog svarbiausias Lietuvos uostas turėtų būti Liepoja, o ne Klaipėda, kuri vis dėlto į atsikuriančios valstybės teritoriją taip pat turėjo įeiti³⁶. Šios diskusijos išryškino ne tik nemažas kai kurių šalies politinių lyderių ambicijas, bet ir vieną svarbiausių probritiškos orientacijos kliuvinių: neturėdama uosto Lietuva negalėjo su Britanija palaikyti visaverčių ekonominių santykių ir sulaukti taip reikalingos karinės paramos.

³⁴ Ministrų kabineto 1919 01 10 ir 1919 01 23 posėdžių protokolai // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 24, l. 226–227, 243–244.

³⁵ Ministrų kabineto 1919 01 10 posėdžio protokolas // Ten pat, l. 244.

³⁶ General Spears to General Wilson, 26 February 1919 // Foreign Office (toliau FO) 608/198/3428, Public Record Office (toliau PRO). Britų Užsienio reikalų ministerijoje jau nuo 1918 m. pabaigos svarstyta galimybė prijungti Klaipėdą prie Lietuvos. Ministerijos analitikų nuomone, dalis šaliai reikalingų prekių galėjo būti gabenama ir per Latvijai priklausančią Liepoją, tačiau svarbiausiu uostu turėjo tapti Klaipėda. Žr.: FO Memorandum 'Russia', printed 20 January 1919 // FO 608/196/596, PRO.

Kritiška Lietuvos politinė ir ekonominė padėtis 1919 m. pradžioje vertė lietuvių partinius lyderius svarstyti ir Britanijos protektorato galimybę³⁷. M. Sleževičiaus pozicija, kad dėl Vokietijos ir Rusijos grėsmės Lietuvai reikalinga Londono globa, parėmė ne visi vyriausybės nariai. LKDP atstovai A. Stulginskis ir Valdemaras Čarneckis protektorato idėjai nepritarė, teigdami, kad tokį sprendimą gali priimti tik Steigiamasis Seimas. Ministras pirmininkas kolegas ramino pabrėždamas, jog „gal būt, kad santykiai su Anglija neįeis į protektorato formą“³⁸. Taigi, nors protektorato idėja visuotinio pritarimo nesulaukė, projektuojamo probritiško vyriausybės užsienio politikos kurso niekas nekvestionavo. Derėtų atkreipti dėmesį, kad orientacijos į Britaniją klausimas buvo svarstomas dviejuose ministrų kabineto posėdžiuose, kuriuos skyrė beveik dvi savaitės (sausio 10 ir 23). Ši aplinkybė leistų kelti prielaidą, kad tokie nuostatai neprieštaravo ir į vyriausybę savo atstovus delegavusios partijos, nes antrajame posėdyje alternatyvų premjero užsienio politikos programai pasiūlyta nebuvo. Partijoms, kurios tuo metu buvo tik negausios bendraminčių intelektualų grupės, dalyvavimas vyriausybės veikloje buvo bene vienintelė galimybė prisidėti prie šalies užsienio politikos formavimo.

Lietuvos politinių lyderių orientacija į Londoną nereiškė, kad atsisakoma ieškoti paramos kitų didžiųjų Vakarų valstybių sostinėse. Kaip matyti iš Juozo Skiriaus tyrimų, 1918 m. pab.–1919 m. pr. lietuvių veikėjai

³⁷ Tokioje pat padėtyje atsidūręs Estijos karių pajėgų kūrėjas Johanas Laidoneris 1918 m. gruodžio 13 d. Britanijos protektorato prašė E. Sinclairo ir V. Bosanquento, tačiau šie, neturėdami instrukcijų iš Londono, nieko neatsakė. Žr. *Hovi O.* Op. cit., p. 94.

³⁸ Ministrų kabineto 1919 01 23 posėdžio protokolas // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 24, l. 227.

energingai bandė užmegzti santykius su JAV atstovais įvairiose Europos valstybėse³⁹. Siekį suartėti su šia valstybe lėmė ne vienas veiksnys. Būtent prezidentas W. Wilsonas *Realpolitik* praktikos persmelktai Europai pasiūlė tautų apsisprendimo doktriną, Lietuvos Nepriklausomybę rėmė gausi Amerikos lietuvių bendruomenė, įspūdi darė milžiniškas JAV ekonominis potencialas. A. Stulginskis 1919 m. sausio 10 d. vyriausybės posėdyje siūlė siekti ne Didžiosios Britanijos, o JAV protektorato⁴⁰, bet jo iniciatyvos niekas nepalaidė. Manytume, kad Londono strateginį suinteresuotumą Baltijos regionu demonstruojančios E. Sinclairo eskadros pasirodymas Pabaltijyje ir aktyvaus ekonominio bendradarbiavimo perspektyva skatino lietuvius pirmenybę teikti Didžiajai Britanijai.

Taigi, jau 1919 m. pradžioje bandyta konceptualizuoti Lietuvos užsienio politikos prioritetus. Lietuvių siekiai apsiginti nuo bolševikų ir išsivaduoti iš priklausomybės nuo vokiečių sutapo su Londono strateginiais tikslais, o britų užsienio reikalų ministerijoje netgi brandinta idėja pripažinti ir paremti atsikuriančią valstybę. Tai liudytų, jog koalicinė M. Sleževičiaus vyriausybė pasirinko perspektyvų užsienio politikos kursą. Tačiau jį realizuoti trukdė įvairios aplinkybės. Visų pirma britams trūko patikimos informacijos apie padėtį šalyje, tai žinojo ir patys lietuviai⁴¹. Kaip matyti iš karo ministerijos dokumentų,

1919 m. pradžioje Lietuvos vyriausybė vis dar apibūdinama kaip visiškai nuo vokiečių priklausomas marionetinis darinys⁴². Tiesa, ministerijos balandžio mėnesio memorandumė akcentuojama, kad provokišką Lietuvos vyriausybės orientaciją lemia Lenkijos ir Sovietų Rusijos grėsmė ir Antantės paramos stygius⁴³. Kenkė Lietuvai ir A. Voldemaro ir Juozo Gabrio tarpusavio rietenos Paryžiaus taikos konferencijoje. Pasak britų užsienio reikalų viceministro Charleso Hardinge'o, „čia [Paryžiuje – A. G.] yra daug tarpusavyje konkuruojančių lietuvių atstovų, bet nėra nei vieno, su kuriuo būtų galima drąsiai derėtis“⁴⁴. Tikslai balandį vyriausybei pradėjus gauti informaciją iš pagaliau Londoną pasiekusio V. Čepinskio⁴⁵, o į šalį atvykus pirmiesiems britų pareigūnams, lietuvių politikams atsivėrė galimybės imtis įgyvendinti nuo metų pradžios formuotą orientacijos į Didžiąją Britaniją programą.

Nuo protektorato paieškų iki tarpvalstybinių santykių užmezgimo: Lietuvos partijų orientacijos į Britaniją geopolitiniai ir ideologiniai aspektai (1919 m. balandis–rugsėjis)

1919 m. kovą po ilgų svarstymų britų vyriausybė priėmė sprendimą atšaukti savo

³⁹ War Office Memorandum „Appreciation of the Internal Situation in Russia“, Printed 12 January 1919 // FO 608/196/579, PRO.

⁴⁰ War Office Memorandum „Appreciation of the Internal Situation in Russia“, Printed 25 April 1919 // FO 608/196/8933, PRO.

⁴¹ Lord Hardinge minute, c. 2 May 1919, on Kimmens to Balfour, 21 April 1919 // FO 608/197/8527, PRO.

⁴² V. Čepinskis ir K. Bizauskas dėl įvairių klūčių į Didžiąją Britaniją atvyko tiksliai 1919 m. kovo 21 d. Žr. V. Čepinskio 1919 04 05 pranešimas J. Šauliui nr. 13 // LCVA, f. 648, ap.1, b.1, l. 23.

³⁹ *Skirius J.* Lietuvos užatlantės diplomacija 1918–1929: santykių su JAV politiniai ir ekonominiai aspektai. Vilnius, 1995, p. 22–30.

⁴⁰ Ministrų kabineto 1919 01 10 posėdžio protokolas // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 24, l. 243.

⁴¹ Ministrų kabineto 1919 12 25 posėdžio protokolas // Ten pat, b. 9, l. 36.

kariuomenę iš Šiaurės Rusijos. Atsisakius tiesioginės intervencijos, pasitenkinta karine ir materialine parama prieš bolševikus kovojantiems baltagvardiečiams. Balandžio 16 d. parlamente pristatydamas naują užsienio politikos kursą D. Lloydas George'as pažymėjo, kad bus remiamos ne tik antibolševikinės rusų jėgos, bet ir tarp Baltijos ir Juodosios jūrų susikūrusios Rusijos „pakraščiu“ valstybės⁴⁶. Ministro pirmininko pareiškimas išryškino Londono strategijos vidines kolizijas. Vienu metu pagalba žadėta ir „vieningą nedalomą Rusiją“ atkurti siekiantiems „baltiesiems“, ir nepriklausomybę paskelbusiems buvusios imperijos „pakraščiams“. A. Balfouras šią problemą įvardijo kaip britų Rusijos politikos „esminį nesuderinamumą“ (*essential inconsistency*), bet jokių sprendimo būdų nepasiūlė⁴⁷. Kita vertus, oficiali paramos deklaracija buvo paranki Baltijos valstybėms. Balandį į Estiją, Latviją ir Lietuvą nuspręsta siųsti pulkininko Stepheno Tallentso vadovaujamą britų politinę⁴⁸, o gegužę – generolo leitenanto Huberto Gougho karinę misiją⁴⁹. Ypač svarbus Britanijos atstovų atvykimas buvo Londono dar nepripažintai Lietuvai.

Užsienio reikalų ministerijos iniciatyva, dar prieš misijoms pasirodant Pabaltijyje, balandžio mėnesį į Lietuvą atvyko britų ambasados Kopenhagoje darbuotojas Herber-

tas Grantas Watsonas. Pirmosiose Londonui siųstose ataskaitose diplomatas kvestionavo Vakaruose įsigalėjusį požiūrį, kad Lietuvos valdžios orientacija provokiška. Jo teigimu, šalies politinis elitas aiškiai suvokė Vokietijos siekius išlaikyti atsikuriančiai valstybei savo įtaką, o gyventojų daugumą sudarantys ūkininkai „niekada nepamirš“ žiaurios ir alinančios vokiečių okupacinės politikos⁵⁰. Akcentuodamas ekonominę šalies priklausomybę nuo Berlyno ir varganą kariuomenės būklę, H. Grantas Watsonas siūlė Lietuvai suteikti nedidelę paskolą⁵¹. Antivokiškas Lietuvos vyriausybės ir visuomenės nuotakas pranešimuose Užsienio reikalų ministerijai pabrėžė ir S. Tallensas⁵². Misijų pareigūnai taip pat atkreipė dėmesį į lietuvių politikų norą kuo greičiau užmegzti su Britanija glaudžius politinius ir ekonominius santykius⁵³. Vienas LKDP lyderių Lietuvos Tarybos vicepirmininkas Justinas Staugaitis birželį Paryžiuje įvykusio susitikimo su Baltijos komisijos pirmininku E. Howardu metu pabrėžė, kad koalicinė Lietuvos vyriausybė ne tik tikisi Didžiosios Britanijos paramos, bet ir yra pasiruošusi vykdyti tokią politiką, kokią patars Londonas⁵⁴.

⁵⁰ Grant Watson to Earl Curzon, 8 May 1919 // FO 608/198/11532, PRO.

⁵¹ Grant Watson to Earl Curzon, 22 April 1919 // FO 608/197/9672; Grant Watson to Earl Curzon, 15 July 1919 // FO 608/199/17098, PRO.

⁵² Colonel Tallents to Earl Curzon, 16 July 1919 // FO 371/3615/109202; Colonel Tallents to Earl Curzon, 23 September 1919 // FO 371/3609/136978, PRO.

⁵³ Grant Watson to Earl Curzon, 22 April 1919 // FO 608/197/9672; Colonel Tallents to FO, 18 June 1919 // FO 608/198/13507; Colonel Tallents to Earl Curzon, 16 July 1919 // FO 371/3615/109202, PRO.

⁵⁴ E. Howard minute 2 July 1919 // FO 608/199/14200, PRO. Atsiminimuose aprašydamas susitikimą su E. Howardu J. Staugaitis siekio vykdyti Londonui priimtina politiką neminėjo, tikiai pabrėžė,

⁴⁶ Hovi O. Op. cit., p. 111.

⁴⁷ Neilson K. Op. cit., p. 91–92.

⁴⁸ E. H. Carr minute, c. 5 August 1919, on Decipher of telegram from General Gough, Helsingfors to Mr. Balfour, 1 August 1919 // FO 608/199/17032, PRO; Tallents S. Op. cit., p. 302–303.

⁴⁹ H. Gougho vadovaujama karinė misija buvo skirta ne tik Baltijos valstybėms, bet ir Suomijai. Žr. Instructions for British Military Mission to Finland and the Baltic States, 3 June 1919 // FO 608/199/11595, PRO.

Lietuvos politinio elito orientaciją į Didžiąją Britaniją sąlygojo tuometinės geopolitinės realijos. Į šalį atvykus Londono siūstų misijų atstovams tebevyko kovos su Raudonąja armija, aštrėjo konfliktas su Lenkija dėl Vilniaus, valstybė ekonomiškai buvo priklausoma nuo Vokietijos. Metų viduryje lietuvių diplomatams buvo žinoma, kad JAV palaiko „vieningos ir nedalomos Rusijos“ idėją⁵⁵, o Lenkiją remianti Prancūzija jau atvirai kritikuota oficiozinėje ir partinėje spaudoje⁵⁶. Pažymėtina, jog britai nuo pat Lenkijos ir Lietuvos karinio konflikto pradžios stengėsi užimti neutralią poziciją ar net palaikyti silpnesniąją pusę. Sąjungininkų nustatytas demarkacijos linijas nuolat pažeidinėjančius lenkus A. Balfouras liepos mėnesį siūlė stabdyti jėga⁵⁷, o S. Tallentsas Užsienio reikalų ministeriją ragino aktyviau paremti lietuvius⁵⁸. Į britų palankumą Lietuvai dėmesį atkreipė gegužę vyriausybės posėdyje dalyvavęs šalies delegacijos Paryžiaus taikos konferencijoje vicepirmininkas Tomas Naruševičius⁵⁹, o pasiuntinybė Londone tai pabrėždavo

kad lietuvių politikai norėtų orientuotis į Didžiąją Britaniją. Žr.: *Staugaitis J.* Op. cit., p. 275–277.

⁵⁵ *Skirius J.* Lietuvos užatlantės diplomatija..., p. 34–37. V. Čepinskis ir K. Bizauskas, remdamiesi britų Užsienio reikalų ministerijoje gauta informacija, gegužės pabaigoje pranešė vyriausybei, kad JAV neremia Lietuvos nepriklausomybę. Žr. V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 05 27 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 116 // LCVA, f. 648, ap. 1, b. 1, l. 37–38.

⁵⁶ Vedamasis // Lietuva. 1919, liepos 26, p. 1; Protesto demonstracija Kaune // Ten pat, 1919, rugpjūčio 19, p. 1–2; Mūsų taikos delegacijos darbai // Saulėtekis. 1919, liepos 20, p. 1; Politikos demonstracija // Darbas. 1919, rugpjūčio 21, p. 1.

⁵⁷ *Senn A. E.* Op. cit., p. 101.

⁵⁸ Colonel Tallents to Earl Curzon, 23 September 1919 // FO 371/3609/136978, PRO.

⁵⁹ Ministrų kabineto 1919 05 31 posėdžio protokolai // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 24, l. 52.

nuolat⁶⁰. Manytina, jog būtent pastarojoje institucijoje kilo iniciatyva siekti Britanijos protektorato.

V. Čepinskis ir K. Bizauskas (tuomet ėjęs Valstybės Tarybos prezidiumo sekretoriaus pareigas) dalyvavo ir sausio mėnesio vyriausybės posėdžiuose, kai Britanijos globos idėja buvo iškelta pirmą kartą. Grįžti prie jos Lietuvos atstovus Londone skatino atsikuriančiai valstybei nepalankiai besiklostanti tarptautinė politinė konjunkcija. 1919 m. birželį. Sąjungininkų Aukščiausioji Taryba⁶¹ admirolo Aleksandro Kolčiako vadovaujamai antibolševikinių rusų pajėgų vyriausybei nusprendė suteikti faktinį pripažinimą. Neatmesdamas Sąjungininkų reikalavimo pripažinti buvusios imperijos „pakraščiuose“ susikūrusių valstybių autonomiją, o jų ateities santykius su Rusija spręsti konsultuojantis su Tautų Sąjunga, birželio 4 d. notoje Aukščiausiajai Tarybai A. Kolčiakas apdairiai pažymėjo, jog šių klausimų galutinis sprendimas – tai Rusijos Steigiamojo susirinkimo kompetencija. V. Čepinskio ir K. Bizausko nuomone, admirolo ir jo aplinkos nuostatos kėlė aki-vaizdžią grėsmę Lietuvos valstybingumui. Todėl, anot jų, „geriausias išėjimas Lietuvai būtų pasiūlyti Anglijai protektoratą ar mandatą ant mūsų ir apvilkti tai slaptosios sutarties forma, kad įgavus didelį „kozirį“ prieš Kolčiaką, lenkus ar vokiečius“⁶². Kaip

⁶⁰ V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 05 27 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 116 // LCVA, f. 648, ap. 1, b. 1, l. 1; V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 06 07 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 165 // Ten pat, l. 50; V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 06 18 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 201 // Ten pat, l. 53, 57.

⁶¹ [Sąjungininkų Aukščiausiąją Tarybą įėjo JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Italijos vyriausybės vadovai.

⁶² V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 06 18 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 201 // LCVA, f. 648, ap. 1, b. 1, l. 56–57.

matyti, nebuvo pamiřstas ir Lenkijos bei Vokietijos Lietuvos valstybingumo atkūrimo programai keliamas pavojus. Galimą diplomatinę akciją sėkmę V. Čepinskis ir K. Bizauskas grindė prielaida, jog „Anglija ar tik ne vienatinė iš Alijantų, kuri mus palaiko“⁶³. Taigi, nors A. Kolčiaiko vyriausybę pripažino ir Londonas, Lietuvos atstovai būtent su britų globa siejo Nepriklausomybės įtvirtinimo viltis.

Lietuvos vyriausybė Didžiosios Britanijos protektorato klausimą svarstė rugpjūčio mėnesį, kai iš Londono į Kauną atvyko V. Čepinskis. Siekti britų globos lietuvių partinius lyderius vertė ir komplikauta tuometinė Lietuvos finansinė padėtis⁶⁴. Greičiausiai todėl rugpjūčio 15 d. ministrų kabineto posėdyje diskutuota ne tik dėl protektorato, bet ir geležinkelių, telegrafo linijų, kitų koncesijų suteikimo Britanijai. Pažymėtina, kad sausio mėnesio posėdžiuose akcentuotą dvišalio britų ir lietuvių ekonominio bendradarbiavimo perspektyvą papildė Lietuvos, kaip tarpininkės tarp Rytų ir Vakarų, tilto į neapbrėpiamą Rusijos rinką konceptas. M. Sleževičiaus teigimu, Lietuva Londoną turėjo dominti dėl patogių prekybos kelių, kuriais iš Rusijos gilumos į rytinės Baltijos pakrantės uostus būtų galima gabenti medieną⁶⁵. Premjerą papildęs LSDP lyderis Steponas Kairys

pabrėžė, kad britams reikia suteikti koncesijas geležinkelio linijoms, kurios siekia Rusiją. O TPP atstovas Liudas Noreika siūlė suteikti koncesiją Klaipėdos uostui, nes tai padėtų jį greičiau prijungti prie Lietuvos. Apibendrindamas diskusijas M. Sleževičius akcentavo britų globos reikšmę tarptautinei Lietuvos padėčiai: „Susidėję su Anglija pakilsim kitų valstybių akyse, kurios taip pat bus priverstos skaitytis su mumis.“⁶⁶ Galiausiai nutarta balsuoti. V. Čepinskio iniciatyvai siekti Britanijos protektorato pritarė ministras pirmininkas, socialdemokratai S. Kairys ir Juozas Paknys, TPP atstovai Juozas Tūbelis ir Jokūbas Šernas, nepartinis J. Šimkus ir santarietis P. Leonas (iš viso 7). Keturi vyriausybės nariai: liaudininkas J. Vileišis, TPP atstovas L. Noreika, krikščionys demokratai A. Stulginskis ir V. Čarneckis, susilaikė, prieš nebalsavo niekas. Už koncesijų suteikimą britams balsavo devyni, prieš – du (J. Vileišis ir V. Čarneckis) kabineto nariai. Taigi, koalicinė Lietuvos vyriausybė balsų dauguma pritarė ir protektorato siekiui, ir koncesijų suteikimui.

Ar V. Čepinskis bandė realizuoti ministrų kabineto nutarimą ir kreipėsi į Didžiosios Britanijos valdžios institucijas, nežinoma. Jungtinės Karalystės Nacionaliniame archyve nepavyko rasti jokių tai patvirtinančių dokumentų, nors jau nuo 1919 m. vidurio Lietuvos atstovų oficialūs kreipimaisi, notos, memorandumai, kiti diplomatiniai dokumentai buvo tvarkingai registruojami ir dauguma yra išlikę Užsienio reikalų ministerijos Šiaurės departamento arba britų delegacijos Paryžiaus taikos konferencijoje archyvinėse bylose. Pirmojoje po sugrįžimo į Londoną vyriausybei pasiūstoje ataskaito-

⁶³ Ten pat, l. 57.

⁶⁴ 1919 m. gegužę pasibaigus iš Vokietijos gautai 100 mln. markių paskolai, valstybės tarnautojams po kelis mėnesius vėluodavo algos arba jos būdavo mokamos prekėmis. Dėl naujos paskolos lietuviai ne kartą kreipėsi ir į Britanijos politinės misijos Pabaltijyje pareigūnus, ir į britų diplomatus Paryžiuje. Žr.: Colonel Tallents to FO, 18 June 1919 // FO 608/198/13507; E. Howard minute 20 June 1919 // FO 608/197/13212; E. Howard minute 2 July 1919 // FO 608/199/14200, PRO.

⁶⁵ Ministrų kabineto 1919 08 15 posėdžio protokolas // LCVA, f. 923, ap. 1, b. 57, l. 73.

⁶⁶ Ten pat, l. 74.

je⁶⁷ V. Čepinskis, išvardydamas Užsienio reikalų ministerijai įteiktus diplomatinis dokumentus, kreipimosi dėl protektorato taip pat nepaminėjo. Pesimistinis Lietuvos atstovo pranešimo turinys leistų kelti dvi prielaidas: arba V. Čepinskis, sužinojęs, kad artimiausiu laiku britai nesirengia Lietuvai suteikti net nedidelės paskolos, nematė prasmės prašyti protektorato, arba apie tai užsiminė neoficialiai ir gavo neigiamą atsakymą. Manytume, kad pirmoji prielaida realesnė, nes apie neigiamą atsakymą pasiuntinys greičiausiai būtų užsiminęs pranešime vyriausybei, o britų diplomatų ataskaitose, kuriose paprastai atsispindėdavo ir neoficialių pokalbių turinys, būtų pažymėta, jog Lietuvos atstovas domėjosi, ar Londonas sutiktų globoti jo šalį.

Protektorato paieškos rodė, kad lietuvių partiniai lyderiai aiškiai suvokė atsikuriančiai valstybei kylančias geopolitines grėsmes ir abejojo, ar pavyks vieniems patiems įtvirtinti paskelbtą Nepriklausomybę. Tačiau suvokti Londono diplomatijos subtilybes jiems sekėsi sunkiai. Didžioji Britanija, nors ir atsakiusi „puikiosios izoliacijos“ doktrinos, tradiciškai vengė imtis įsipareigojimų, galėjusių apriboti veikimo laisvę ar net įvelti į konfliktus su kitomis didžiosiomis valstybėmis. Todėl Lietuvos, kaip ir kitų Baltijos valstybių globos idėja jai nebuvo priimtina.

Lietuvos partinio elito atstovų pareiškimai rodytų, jog orientacijos į Didžiąją Britaniją kursas aptariamam laikotarpiu buvo grindžiamas ir ideologinėmis vertybėmis⁶⁸.

⁶⁷ V. Čepinskio 1919 10 06 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 511 // LCVA, f. 648, ap. 1, b. 1, l. 78–85.

⁶⁸ Pažymėtina, kad, remiantis ideologinėmis vertybėmis, paprastai formuojamos partijų programinės nuostatos. Tačiau Lietuvos partijų programose greičiau-

Minėtų 1919 m. sausio mėnesio diskusijų ministrų kabinete metu M. Sleževičius pabrėžė, kad britų globa nekeltų pavojaus lietuvių tautos egzistencijai: „...> noras mus nutautinti bus ir pas rusus ir pas vokiečius. Geriausiu gynėju šituo žvilgsniu mums gali būti Anglija.“⁶⁹ E. Howardo birželį Paryžiuje paklaustas, kodėl Lietuva norėtų orientuotis į Didžiąją Britaniją, LKDP lyderis J. Staugaitis pirmiausia pažymėjo, jog „anglai moka gerbti kitų tautų tautinius ir kultūrinius idealus“⁷⁰. Socialdemokratas V. Čepinskis į britų globą žvelgė per marksistinės doktrinos prizmę: „Mums [Didžiosios Britanijos protektoratas – A. G.] būtų iš visų galimų išėjimų geriausias; žinoma, mes būtume eksploatuojami, bet, mums rodos, kiekvienas lietuvis sutiks, kad Anglijos eksploatacija niekuomet nebus mums taip pavojinga, kaip „brolių“ lenkų, rusų ar vokiečių.“⁷¹ XIX–XX a. pr. etnopolitinius procesus Lietuvoje tyrinėjančių istorikų darbuose⁷² atskleista,

siai dėl valstybės valdymo patirties stygiaus užsienio politikai dėmesio beveik neskirta ir apsiribota nuoroda, jog ryšius su kitomis valstybėmis nustatys Steigiamasis Seimas. LSDP programoje pažymėta, kad santykius su kitomis šalimis partija „nustato federacijos pamatais“. Žr.: Lietuvių krikščionių demokratų partijos programa. Petrapiilis, 1917, p. 2; Lietuvių krikščionių demokratų partijos programa (kairiojo sparno) [leidimo vieta ir laikas nenurodyti], p. 3; Tautos pažangos partijos programa // Tautos pažangos partija: istorijos bruožai 1916–1924 metai (pagal J. Jakštą). Vilnius, 1995, p. 30; Lietuvos socialdemokratų partijos programa // LCVA, f. 394, ap. 1, b. 456, l. 34.

⁶⁹ Ministrų kabineto 1919 01 23 posėdžio protokolas // Ten pat, f. 923, ap. 1, b. 24, l. 227.

⁷⁰ Staugaitis J. Op. cit., p. 276.

⁷¹ V. Čepinskio ir K. Bizausko 1919 06 18 pranešimas ministrui pirmininkui nr. 201 // LCVA, f. 648, ap. 1, b. 1, l. 57.

⁷² Miknyš R. Lietuvos demokratų partija 1902–1915 metais // Lietuvių atgimimo istorijos studijos, t. 10. Vilnius, 1995; *jo paties*: Liberalizmas, demokratija ir Lietuvos idėja XIX a. pabaigoje – XX a. pra-

kad dešiniosios (krikščionys demokratai, tautiniai demokratai⁷³) ir kairiosios (LSDP ir Lietuvos demokratų partija⁷⁴) partijos politiniame lietuvių tautinio judėjimo etape projektavo skirtingus modernios tautinės valstybės modelius. Pirmosios siekė kurti etniniais principais paremtą valstybę, kurioje dominuotų lietuviai, o antrosios – visų etnografinėje Lietuvoje gyvenančių tautų lygiateisiškumu pagrįstą valstybingumą. M. Sleževičiaus, J. Staugaičio ir V. Čepinskio pareiškimai leistų daryti prielaidą, jog orientacija į Didžiąją Britaniją ar net Londono globa buvo priimtina tiek etninę tautiškumą (lietuvybę) pamatine ideologine vertybe pripažįstantiems pažangiečiams ir krikščionims demokratams, tiek tautų lygybę, socialinę teisingumą akcentuojantiems liaudininkams ir socialdemokratams. Lietuvos partinių lyderių nuostatą, kad anglų globa nekeltų grėsmės tautiniams ir pilietiniams idealams, galėjo lemti ir

džioje // Istorijos akiračiai. Vilnius, 2004, p. 445–462; *jo paties*: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo tradicija lietuvių tautinio judėjimo politinėje programoje (teorinis ir praktinis aspektai) // Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos tradicija ir tautiniai naratyvai [sud. A. Bumblauskas ir G. Potašenko]. Vilnius, 2009, p. 118–143; *Motieka E.* Didysis Vilniaus Seimas // Lietuvių atgimimo istorijos studijos, t. 11; *jo paties*: Lietuvos pilietinės visuomenės modelis M. Riomerio veikalė „Lietuva. Studija apie lietuvių tautos atgimimą“ // Mykolo Riomerio mokslas apie valstybę. Vilnius, 1997, p. 82–109; *Lopata R.* Op. cit.

⁷³ Apie „Viltį“, o vėliau apie „Vairą“ būręsi tautiniai demokratai 1917 m. Rusijoje įsteigė Tautos pažangos partiją. Žr. Tautos pažangos partija: istorijos bruožai 1916–1924 metai..., p. 3–9.

⁷⁴ 1915 m. į Vilnių išgengus vokiečių kariuomenei, Lietuvos demokratų partija faktiškai nustojo egzistuoti. Dalis jos veikėjų 1917 m. Rusijoje įsteigė LSLDP, o 1918 m. Lietuvoje atkūrė LVS. Žr.: *Mikony R.* Lietuvos demokratų partija 1902–1915 metais..., p. 14–15; *Stakelėnaitė D.* Liaudininkai koaliciniuose žaidimuose (1918 m. gruodis–1919 m. spalio) // Darbai ir dienos, 1998, nr. 7 (16), p. 121.

fundamentalūs Britanijos imperijos vidinės sanklodos pokyčiai Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje, kai Airijai ir dominijoms buvo suteiktos plačios savivaldos teisės.

Koalicinei vyriausybei svarstant Britanijos protektorato klausimą, Londone imtasi spręsti Lietuvos pripažinimo problemą. 1919 m. rugpjūčio 18 d. laiške A. Balfourui užsienio reikalų ministro pareigas einantis G. Curzonas⁷⁵ siūlė suteikti faktinį pripažinimą Lietuvos vyriausybei. Anot jo, nebuvo „jokios priežasties, kodėl Estija ir Latvija turėtų būti labiau privilegijuotoje padėtyje“⁷⁶. Neabejotina, jog ši sprendimą sąlygojo Lietuvai palankūs Britanijos misijų pareigūnų Baltijos valstybėse pranešimai, o įtakos galėjo turėti ir pačių lietuvių susitikimų su britų diplomatais metu deklaruotas siekis orientuotis į Londoną. 1919 m. rugsėjo 24 d. Didžioji Britanija oficialiai pripažino Lietuvos vyriausybę *de facto*. Pažymėtina, kad kaip tik tuo laikotarpiu britai svarstė visų Baltijos valstybių pripažinimo *de jure* ir galimų jų derybų dėl taikos su Sovietų Rusija klausimus. Po ilgų diskusijų rugsėjo 25 d. karo kabinetas (*War Cabinet*) Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybės nutarė informuoti, jog suteikti *de jure* pripažinimo Britanija dar nėra pasirengusi, o dėl taikos su sovietais apsispręsti turi pačios Baltijos šalys. Taip pat buvo pažymėta, kad bolševikų puolimo atveju Londonas būtų pasirengęs iš naujo apsvarstyti savo sprendimą⁷⁷. Kaip matyti,

⁷⁵ G. Curzonas 1919 01–10 užsienio reikalų ministro pareigas ėjo vietoje į Paryžiaus taikos konferenciją išvykusio A. Balfouro.

⁷⁶ Earl Curzon to A. Balfour, 18 August 1919 // FO 608/199/18106, PRO.

⁷⁷ Extract from the Minutes of a Meeting of the War Cabinet, September 25 1919 // FO 371/3616/139600

Didžioji Britanija, kurios prestižas ir įtaka Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje buvo nekvestionuojami, ir toliau vengė įsipareigojimų Pabaltijo respublikoms⁷⁸.

Lietuvoje Didžiosios Britanijos pripažinimas buvo pasitiktas džiaugsmingomis demonstracijomis. Oficiozinė ir partinė spauda sveikino Londono sprendimą, žadėdama jį įrašyti į lietuvių tautos atgimimo istoriją „aukso raidėmis“⁷⁹. Britų diplomatų ataskaitose vyriausybei buvo akcentuojamas nepaprastai išaugęs Britanijos autoritetas Lietuvoje. Pranešime G. Curzonui užsimindamas apie būsimus rinkimus į Steigiamąjį Seimą S. Talletsas pabrėžė, kad nesvarbu, kuri partija juos laimės, probritiškas užsienio politikos kursas, kurį inicijavo buvusioji M. Sleževičiaus vyriausybė, nesikeis⁸⁰.

Taiigi, Britanija pirmoji iš didžiųjų Vakarų valstybių oficialiai pripažino Lietuvą *de facto*. Tai rodė, kad 1919 m. pradžioje M. Sleževičiaus vyriausybė, siekdama užtikrinti nacionalinius interesus, ėmėsi formuoti tinkamą užsienio politikos strategiją. Jos šerdimi buvusią orientaciją į Londoną palaikė visos koalicinių ministrų

kabinetų veikloje dalyvavusios partijos. Vis dėlto rugsėjo mėnesį dėl skirtingo požiūrio į kitą pamatinę Lietuvos užsienio politikos problemą – taiką su Sovietų Rusija, vienybė ėmė byrėti, o partijų nuostatos dėl Didžiosios Britanijos – keistis. Tačiau tai jau kito tyrimo tema.

Išvados

Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui Nepriklausomybę paskelbusiai Lietuvai atsivėrė galimybė formuoti savarankišką užsienio politiką ir tapti visateise tarptautinės bendruomenės nare. Orientacija į karą laimėjusius Sąjungininkus (JAV, Didžiąją Britaniją ir Prancūziją) tapo atsikuriančios valstybės užsienio politikos prioritetu. Tačiau nei pripažinimo, nei karinės ar materialinės paramos Lietuva 1918 m. pabaigoje iš Vakarų nesulaukė.

1919 m. sausį koalicinė M. Sleževičiaus vyriausybė conceptualizavo geopolitinius valstybės orientyrus. Projektuojamos ilgalaikės užsienio politikos strategijos šerdimi pasirinkta orientacija į Didžiąją Britaniją. Tokį šalies partinių lyderių sprendimą lėmė Londono suinteresuotumą Baltijos regionu demonstruojančios Karališkojo laivyno eskadros pasirodymas Pabaltijyje, jos suteikta karinė parama Estijai ir Latvijai, taip pat aktyvaus dvišalio britų ir lietuvių ekonominio bendradarbiavimo perspektyva.

Nepaisant Londono Rusijos politikos „esminio nesuderinamumo“, Nepriklausomybės įtvirtinimą sieti visų pirma su Britanijos parama Lietuvos partinį elitą vertė tvirta JAV nuostata remti „vieningos ir nedalomos Rusijos“ atkūrimą ir prolenkišką Prancūzijos politiką.

⁷⁸ Tuometinės Britanijos politikos dvilypumą Baltijos regione savo dienoraštyje iliustratyviai aprašė M. Rōmeris: „Anglijos vaidmuo, jos veikla ten [Pabaltijyje – A. G.], jos sprendimas – iki šiolei yra labai neaiškūs. Viena ranka lyg remtų tų Baltijos respublikų tautinių vyriausybių formaciją, bet tik viena ranka, nerūžtingai, tarytum sąmoningai norėtų palikti atviras visas galimybes.“ *Rōmeris M. Op. cit., p. 101.*

⁷⁹ Anglai pirmieji pripažįsta *de facto* Lietuvos nepriklausomybę (vedamasis) // Lietuva. 1919, rugsėjo 30, p. 1; Demonstracija Kaune rugsėjo 26 dieną // Ten pat, p. 1–2; Vedamasis // Laisvė. 1919, spalio 1, p. 1; A. Žemaitis. (vedamasis) // Ten pat, spalio 4, p. 1; Anglai pripažįsta Lietuvos nepriklausomybę // Darbas. 1919, spalio 1, p. 1; A. Kelmūtis. Dirbkime darbą toliau... // Lietuvos ūkininkas. 1919, spalio 3, p. 1–2;

⁸⁰ Colonel Tallents to Earl Curzon, 5 March 1920 // FO 371/3618/186516, PRO.

Sajungininkų Aukščiausiosios Tarybos sprendimas pripažinti A. Kolčiaiko vyriausybę kaip „visos Rusijos atstovybę“ Lietuvos atstovus Londone – socialdemokratą V. Čepinskį ir krikščionių demokratą K. Bizauską – paskatino grįžti prie sausi ministrų kabineto posėdžiuose pirmą kartą iškeltos Didžiosios Britanijos protektorato idėjos. Jų iniciatyvą parėmė ir vyriausybė, tikėdamasi, kad britų globa apsaugos nuo baltagvardiečių, bolševikų, vokiečių, lenkų grėsmės ir padės tapti Londono „tiltu“ į Rusijos rinką. Manytina, kad ministrų kabineto nutarimo V. Čepinskis dėl britų atsisakymo suteikti finansinę paskolą net nebandė realizuoti.

Diskusijos dėl Didžiosios Britanijos protektorato atskleidė, jog užsienio politikos abėcėlės besimokančiam Lietuvos partiniam elitui buvo nelengva perprasti pamatinius galias tradicijas turinčios Londono diplomatijos principus. Kad britai nenorėjo

atsisakyti jiems įprastos pasirinkimo laisvės ir išsipareigoti Baltijos valstybėms, parodė jų 1919 m. rugsėjį priimtas nutarimas pačioms Pabaltijo valstybėms spręsti taikos su Sovietų Rusija klausimą.

Lietuvos partinio elito atstovų pareiškimai rodė, kad orientacija į Didžiąją Britaniją buvo grindžiama ir ideologinėmis vertybėmis. Glaudžių tarpvalstybinių santykių užmezgimas ir net britų globa buvo priimtina tiek etninio nacionalizmo principais paremtą valstybingumą kurti siekiančioms dešiniosioms partijoms, tiek tautų lygiateisiškumu grindžiamos pilietinės visuomenės viziją puoselėjantiems kairiesiems.

Didžiosios Britanijos 1919 m. rugsėjį Lietuvos vyriausybei suteiktas pripažinimas *de facto*, Londono pastangos sureguliuoti konfliktiškus Varšuvos ir Kauno santykius rodė, kad metų pradžioje lietuvių partiniai lyderiai pasirinko optimaliausią tuometinėje tarptautinėje situacijoje užsienio politikos kursą.

PROVISIONS OF FOREIGN POLICY OF LITHUANIAN POLITICAL PARTIES IN THE YEARS 1918–1919: ORIENTATION TOWARDS GREAT BRITAIN

Andrius Grodis

S u m m a r y

The aim of the article is to analyze provisions of Lithuanian political parties towards Great Britain in 1918–1919, what is more, to identify geopolitical, economic and ideological factors that motivated Lithuanians to search the support for the State restoration project in this great Western power.

At the end of the First World War Lithuania (having just regained Independence) attained an opportunity to form an independent foreign policy, in order to become a competent member of the international community. The orientation towards war winners Allies (USA, Great Britain and France) became a priority of foreign policy of the state. However, at the end of 1918 Lithuania didn't gain any recognition, neither military nor financial support from the Western countries.

In January 1919 the coalition government of M. Sleževičius conceptualized geopolitical patterns of the state. The orientation towards Great Britain was chosen as a pivot of a long-term strategy of the formed foreign policy. Such decision was influenced by the interest of London, due to the appearance of Admiral E. Sinclair's squadron at the shores of the Baltic States. Moreover, by its military support to Estonia and Latvia, and having an opportunity of active bilateral British – Lithuanian economic cooperation. Despite the “essential inconsistency” of London's and Russia's policy, the party elite of Lithuania was compelled to associate the declaration of Independence of Lithuania by support of Great Britain. This idea was influenced by tough provision of the USA that supported the

restoration of "United and Indivisible Russia" and the pro-Polish policy of France.

The decision of the Allied Council of Four (to recognize the government of A. Kolchak as a "Representative of all Russia") influenced Lithuanian representatives in London to revert to previous ideas stated in January. The Social Democrat V. Čepinskis and Christian Democrat K. Bizauskas returned to the idea of protectorate of Great Britain expressed in the sessions of the Government. Their enterprise was taken by the government which hoped that the British custody will serve as a protection from the threat of White Russians, Bolsheviks, Germans, Polish, furthermore, it will help to develop economic cooperation from London to Moscow. It is assumed that V. Čepinskis hasn't even attempted to realize the pronouncement of the Government owing to the British refusal to provide the financial support.

The discussion on Great Britain protectorate revealed that the party elite, which was on the level of learning political alphabet, had difficulties perceiving

profound traditions and principles of London diplomacy. The British didn't want to abandon their choice of freedom and commit to the Baltic States. It was expressed in the pronouncement of September 1919 and declared that the Baltic States have to solve the issues of peace with Soviet Russia by themselves.

The statements of the Lithuanian party elite demonstrated that the orientation towards Great Britain was also based on ideological values. In as much as the British custody and connection of tight international relations were accepted both by Right and Left parties. Considering Right parties that were founded on the principles of statehood based on ethnic nationalism as well as Left parties that declared the vision of civil society based on equality.

De facto recognition of Lithuania by Great Britain in September 1919, efforts of London to regulate the conflict between Warsaw and Kaunas proved that party leaders of Lithuania have chosen the most optimal direction of foreign policy in the international situation at that time.

*Įteikta 2011 09 06
Parengta skelbti 2011 09 09*